

Γλώσσα και ισχύς σε μια δίκη φόνου στην Κύπρο: η χρήση της Διαλέκτου και η εναλλαγή κώδικα

Γιώργος Β. Γεωργίου
Πανεπιστήμιο Κύπρου
georgiou.v.georgios@ucy.ac.cy

Abstract: This paper is about language and law, especially language as a means of power in the courts, with special reference to the case of Cyprus, using the methodological tools of the new area of Forensic Linguistics. Courtroom is a highly power-asymmetric interactional context, resulting in unequal turn-taking allocations and differential questioning and speech act rights. The use of powerful language and high register generally in legal processes becomes particularly problematic when one of the parties comes from a group that has less power in society (i.e. a dialectal speaker), and is unlikely to command high register, and therefore may be less competent to cope with the legal process.

Key words: forensic linguistics, power, Cypriot Dialect, Language Attitudes.

1. Εισαγωγή

Το θέμα αυτής της εργασίας – χρήση της γλώσσας και ειδικότερα της Κυπριακής Διαλέκτου στο δικαστήριο και το ίδιο το ζήτημα του εξουσιαστικού λόγου σε δομημένα, γλωσσικά περιβάλλοντα μέσα από μια δίκη φόνου- αποτελεί αντικείμενο ενός σχετικά καινούργιου κλάδου, της Νομικής Γλωσσολογίας (Forensic Linguistics). (Coulthard & Johnson 2007; Gibbons 2003; McMnamin 2002; Olsson 2008).

Η Νομική Γλωσσολογία, αρχικά κλάδος της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας, έχει πια αναπτύξει το δικό της πεδίο, μεθοδολογία, επιστημονικούς συνδέσμους, περιοδικό κ.λπ. ενώ διδάσκεται ως ξεχωριστό μάθημα σε πολλά πανεπιστήμια της Ευρώπης και της Αμερικής.

Η Νομική Γλωσσολογία γενικά ασχολείται με:

- τη μελέτη της γλώσσας του νόμου, των νομικών κειμένων και της γλώσσας των δικαστηρίων, της αστυνομίας και των φυλακών.
- τον τρόπο που διεξάγονται οι συνεντεύξεις με παιδιά και ευπαθείς μάρτυρες.
- τη μελέτη και ανάπτυξη της επαγγελματικής, νομικής μετάφρασης.
- τη διάδραση στο δικαστήριο.
- την κατάθεση των γλωσσολόγων ως εμπειρογνομόνων στο Δικαστήριο.
- ζητήματα πατρότητας κειμένων (authorship) και λογοκλοπής (plagiarism).
- τη Νομική Φωνητική και την αναγνώριση του ομιλητή.
- την ανάπτυξη των αποδεικτικών στοιχείων που παρέχει η Νομική Γλωσσολογία ως επιστήμη, τα οποία στηρίζονται στην όσο το δυνατό καλύτερη γλωσσολογική κατάρτιση.

Επί του προκειμένου: χρησιμοποιώντας δεδομένα από μια δίκη φόνου –θα πρέπει να αναφερθεί ότι η συλλογή δεδομένων από το δικαστήριο απαιτεί φαντασία και ευρεσιτεχνία ισχυρότερη απ' αυτήν του Λαμπόβ στη συγκέντρωση γλωσσικού υλικού- προσπαθήσαμε να φωτίσουμε πλευρές του φαινομένου της εναλλαγής κώδικα (*code switching*) από την Κοινή στη Διάλεκτο σε σχέση με ό,τι ονομάζουμε *discourse* (*επικοινωνία*) και *ισχύ* (*power*).

Η έννοια του discourse, από τις πιο αχανείς και διφορούμενες στην επιστήμη μας, χρησιμοποιείται εδώ με το γλωσσολογικό της νόημα –γιατί έχει και κοινωνικό– ως σύνδεση τεμαχίων προφορικού ή γραπτού λόγου, μεγαλύτερων από ένα μεμονωμένο εκφώνημα (Blommaert 2006).

Έτσι, περιλαμβάνει συνομιλίες, διηγήσεις, μοτίβα ερώτησης-απάντησης κ.λπ. Στα συμφραζόμενα του νόμου, το discourse συνδέεται με τη μαρτυρία στο δικαστήριο, την επικοινωνία μεταξύ δικηγόρου και πελάτη, τις αγορεύσεις, την εξέταση και αντεξέταση των μαρτύρων και τα όμοια. Δεν αγνοούμε την αντίληψη του Φουκώ για το discourse ως χώρου όπου εξασκείται ισχύς. Η κυριαρχία ενός συγκεκριμένου discourse καθρεφτίζει και τη δόμηση της ισχύος στην κοινωνία του ποιος έχει τον έλεγχο. Καταλαβαίνει κανείς ότι το νομικό discourse αποτελεί μια ισχυρότατη πηγή ισχύος. Η ισχύς γίνεται αντιληπτή ως ηγεμονία, ως ο τρόπος να επιβάλλουμε την κυριαρχία μας σε άλλους. Όπως και άλλες μορφές ισχύος, το ίδιο και η Νομική ισχύς συνδέεται άμεσα με την ανισότητα, με ειρωνικό βέβαια τρόπο, αφού υποτίθεται ότι προσπαθεί να την εξαλείψει (Eades 2008).

Γίνεται συχνά λόγος για τη σχέση της ισχύος με τη γλώσσα, και τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να επηρεάσει τη σκέψη, ειδικά σε ό,τι αφορά τη γλώσσα της διαφήμισης, της πολιτικής, του τύπου –έντυπου και ηλεκτρονικού– κ.λπ. Υπάρχουν ωστόσο άλλες λιγότερο εμφανείς πλευρές άσκησης ισχύος μέσω της γλώσσας οι οποίες μάλιστα έχουν περισσότερη επίδραση. Η γλώσσα εδώ μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να εξαπατήσουμε, για να ευχαριστήσουμε, για να δώσουμε υποσχέσεις, για να κάνουμε τους ανθρώπους να γελάσουν, για να ορκιστούμε. Σε ορισμένες δε περιπτώσεις η ίδια η γλώσσα δημιουργεί τα πράγματα: επικυρώνει ένα γάμο, μια βάπτισμα, δίνει υπόσταση σε έναν όρκο. Όλες αυτές οι περιπτώσεις αναφέρονται στη Γλωσσολογία ως «γλωσσικές πράξεις» (speech acts). Γενικώς, η γλωσσική στρατηγική είναι μέρος της καθημερινής μας ζωής.

Ας έρθουμε όμως στη γλωσσική πραγματικότητα του Δικαστηρίου. Αυτό που συμβαίνει στο δικαστήριο, μιλώντας με όρους της Κριτικής Ανάλυσης Ομιλίας (Critical Discourse Analysis), (Fairclough, 1995) είναι ένα είδος «γλωσσικού πολέμου» (lexical struggle) μεταξύ δικηγόρων, δικαστή και δικηγόρων, δικαστή και μαρτύρων, δικηγόρων και μαρτύρων, με σκοπό τον έλεγχο και την επιβολή ισχύος: ένα πολυσύνθετο δίκτυο αλληλεπιδράσεων με επίκεντρο τη γλώσσα. Η Loftus (1979) αναφέρεται στις διαφορετικές εικόνες που προκαλεί στο δικαστήριο η ερμηνεία του θανάτου ως «ενός γεγονότος όπου κάποιος πέθανε», έναντι μιας ερμηνείας όπου ο θάνατος αναφέρεται στο γεγονός ότι κάποιος «σφαγιάστηκε». Μια τέτοια δήλωση δεν διαφοροποιεί μόνο τον ψυχολογικό τρόπο με τον οποίο καταλαβαίνουμε τα πράγματα, αλλά εν προκειμένω προσδιορίζει την πράξη ως φόνο σε σχέση με ένα ατύχημα. Σε μια γνωστή υπόθεση έκτρωσης που ανέλυσε η Danet (1980) χρησιμοποιήθηκαν μέχρι και 40 χαρακτηρισμοί από τις δύο πλευρές που διαβαθμιζόνταν από λέξεις όπως «έμβρυο», μέχρι «αγαπημένο», «μικρό αγοράκι», «το απωλεσθέν» έως «το θύμα».

Σε νομικά συστήματα όπως τα δικά μας καταλαβαίνει κανείς ότι ο γλωσσικός πόλεμος έχει τεράστια σημασία, αφού συνδέεται με την προσπάθεια αποδυνάμωσης των μαρτύρων, παρουσιάζοντάς τους ως αναξιόπιστους και την περιγραφή τους ως προβληματική. Θα δούμε στη συνέχεια πόσο αυτό ισχύει και για τους διαλεκτικούς ομιλητές.

Ας δούμε όμως και την ίδια τη διάδραση στο δικαστήριο. Ακόμα και στην καθημερινή ομιλία είναι δύσκολο να αγνοήσει κανείς μια ερώτηση. Όμως εντός της αίθουσας του Δικαστηρίου και κατά την επίσημη διαδικασία κινδυνεύει κανείς να οδηγηθεί ακόμα και στη φυλακή αν αρνηθεί να απαντήσει σε μια ερώτηση.

Η γλωσσική διαδικασία στηρίζεται εδώ στα εξής δεδομένα:

- (1) Η εξουσία των δικηγόρων έγκειται κυρίως στο γεγονός ότι έχουν το δικαίωμα να λαμβάνουν απαντήσεις στις ερωτήσεις τους.
- (2) Η εξουσία αυτή ισοδυναμεί με τον έλεγχο του μάρτυρα.
- (3) Υπάρχουν διάφορες μέθοδοι για να επιτευχθεί ο έλεγχος του μάρτυρα: έλεγχος του θέματος, και το πιο σημαντικό, επιλογή του είδους της ερώτησης για να λιγοστεύουν οι επιλογές στις απαντήσεις και για να επιτρέπεται στον ερωτώντα, όχι σ' αυτόν που δίνει τις απαντήσεις, να σχηματοποιεί τη μαρτυρία.
- (4) Αντίθετα από τα περισσότερα γλωσσικά φαινόμενα, καθένas απ' αυτούς τους μηχανισμούς ελέγχου του μάρτυρα λειτουργεί κάτω από τον ενσυνείδητο έλεγχο του δικηγόρου.

Πέρα από την κοινωνικοπολιτιστική και νομική βάση της εξουσιαστικής δύναμης των ανθρώπων του νόμου υπάρχει και η γλωσσική βάση. Κατά την Goody (1978: 23) «το πιο γενικό πράγμα που μπορεί να ειπωθεί για την ερώτηση είναι ότι υποχρεώνει, ζητά, ακόμα θα έλεγε κανείς απαιτεί μια απάντηση. Είναι αυτό το γεγονός το οποίο οδηγεί σε ερωτήσεις που κουβαλούν ένα ισχυρό μήνυμα προσταγής».

Τι γίνεται όμως όταν η ισχύς έχει σχέση με τη χρήση της Κοινής έναντι της Διαλέκτου; Καταρχήν, ας δούμε τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η εναλλαγή του λόγου στο Δικαστήριο και στη συνέχεια θα αναφερθούμε στην εναλλαγή του κώδικα.

2. Εναλλαγή του λόγου

Στο δικαστήριο το ισχυρότερο πρόσωπο, ο δικαστής, μπορεί να μιλήσει και να διακόψει, έτσι οι δικαστές μπορούν να λάβουν το λόγο σχεδόν όποτε επιθυμούν. Οι λιγότερο ισχυροί άνθρωποι, όσοι παρακάθονται στη δίκη ως μάρτυρες ή παρατηρητές, μπορούν ακόμα και να φυλακιστούν για «περιφρόνηση του δικαστηρίου». Στους μάρτυρες δίνεται το δικαίωμα να λάβουν το λόγο για να απαντήσουν σε μια ερώτηση, αλλά έχουν ελάχιστο έλεγχο του λόγου, γι' αυτό και συνήθως εμφανίζονται δυσαρεστημένοι, γιατί δεν είπαν αυτά που ήθελαν να πουν. Το ίδιο συμβαίνει και κατά τη διάρκεια των ανακρίσεων από την Αστυνομία, όπου ο ανακριτής-αστυνομικός έχει τον πλήρη έλεγχο του ποιος έχει το λόγο, υποβάλλει τις ερωτήσεις κ.λπ.

Επιπλέον, ο τρόπος με τον οποίο υποβάλλονται οι ερωτήσεις στο Δικαστήριο δείχνουν και τον αντικειμενικό τους σκοπό που εν προκειμένω δεν είναι η ενημέρωση. Όπως παρατηρεί η Jacquemet (1996: 9) «οι τεχνικές των ερωτήσεων στο Δικαστήριο χρησιμοποιούνται κατά κύριο λόγο για να κερδηθεί η υπόθεση, όχι για να βοηθηθεί το Δικαστήριο να βρει την αλήθεια».

Ο Shuy περιγράφει εκτενώς τη διαφορά μεταξύ "της ερώτησης" που είναι μια γνήσια αναζήτηση της αλήθειας, και "της ανάκρισης", δίνοντας μια ιδιαίτερη σαφή εικόνα για τη διαφορά: "οι ερευνητές χρησιμοποιούν λιγότερο τη δύναμή τους από τους ανακριτές. Μια συνέντευξη εξετάζει, αλλά δεν αντεξετάζει. Ερευνά, αλλά δεν προκαλεί. Προτείνει παρά απαιτεί. Αποκαλύπτει μάλλον, παρά παγιδεύει" (Shuy 1998: 12-13).

3. Η χρήση της κυπριακής διαλέκτου

Η κυπριακή διάλεκτος ασκεί σημαντική επίδραση στη διαδικασία στο κυπριακό δικαστήριο για πολλούς λόγους. Στην υπό εξέταση δίκη φόνου, μια μεγάλη δικογραφία των 2000 σελίδων, υπάρχουν πολλές περιπτώσεις εναλλαγής κώδικα που χρήζουν ερμηνείας. Πολλοί κατηγορούμενοι, λόγω του μορφωτικού επιπέδου τους, τείνουν να χρησιμοποιήσουν τη διάλεκτο κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ακρόασης, αλλά και πολλοί δικηγόροι, όταν θέλουν "να έρθουν κοντά" στο μάρτυρα.

- (1) Ε. Υπήρχαν κλειδαριές στις πόρτες;
Α. Η μια ήταν ρόλεξ, η άλλη με κλειδαριά μεγάλη;

Ε. Τσακροκλειδωνιάν εννοείτε;

Α. Ναι.

Ε. Τι έγινε μετά;

Α. Πήγαμε για φαΐ γύρω στες 8.30 και να να πάμε για φαΐ πέρασα που κάποιον πελάτη μου και είσπραξα κάποια λεφτά και γύρω στις 11.30 εστραφήκαμε σπίτι;

Ε. Και τι έγινε όταν στραφήκατε σπίτι;

Δικηγόροι όμως χρησιμοποιούν τη Διάλεκτο και όταν θέλουν να γίνουν επιθετικοί προς το μάρτυρα, χρησιμοποιώντας την ίδια γλώσσα με τη δική του, υποβάλλοντας ότι τον έχουν «καταλάβει» και «αποκαλύψει».

(2)- Επήγες στην Αστυνομία και έκρυψες τα εγκαύματά σου και το έκαμες για να μην καταλάβουν ότι επήγες να σιονώσεις (=να χύσεις) πεζίνα και θίνερ τζιμέσα τζαι άναψές τα.

Σε άλλες περιπτώσεις ο ίδιος ο δικηγόρος μπορεί να οδηγήσει το μάρτυρα σε εναλλαγή κώδικα (μάλιστα από την Κοινή στη Διάλεκτο!) για να τρώσει το κύρος και την αξιοπιστία του.

(3) Κατηγορούμενος:

-Δεν έκαμα εγώ έτσι πράγμα, ούτε φοβήθηκα οτιδήποτε. Το μόνο που φοβήθηκα εγώ είναι ότι θα βρω τον μπελά μου.

Δικηγόρος κατηγορίας προς κατηγορούμενο:

-Τι σημαίνει να βρεις τον μπελά σου;

-Ήταν να μπερτέψω.

-Γιατί να μπερτέψεις;

Είναι ασφαλώς ξεκάθαρο τι σημαίνει «βρίσκω τον μπελά μου». Αλλά η χρήση αυτής της έκφρασης που στην κυπριακή γλωσσική κοινότητα συνδέεται σε ένα βαθμό με την υψηλή ποικιλία έγινε προσπάθεια από το δικηγόρο να διαφοροποιηθεί, πράγμα που φαίνεται να πέτυχε, αφού η έκφραση «μπερτεύκω» έχει σαφώς αρνητικές συνυποδηλώσεις και χρησιμοποιείται για ενοχική συμπεριφορά σε αντίθεση με το «βρίσκω τον μπελά μου», που σημαίνει κυρίως ότι μπλέκω χωρίς να φταίω, όπως φαίνεται από ανάλογες εκφράσεις: είναι μεγάλος μπελάς, βρήκε τον μπελά του μαζί της κ.ο.κ.

Οι ίδιοι οι κατηγορούμενοι ή μάρτυρες συχνά φαίνεται να αντιλαμβάνονται τη σημασία της χρήσης της Κοινής έναντι της Διαλέκτου προσπαθώντας να μειώσουν τις συνέπειες που υποβάλλει το επίσημο λεξιλόγιο, το οποίο εκπροσωπεί τη γλώσσα της επιβολής.

(4) Ε. Ο κ. Μιχαήλ σε συνέλαβε εκείνη την ημέρα η ώρα 9.55. Ο κ. Μιχαήλ σε συνέλαβε γι' αυτά τα αδικήματα;

Α. Κοίταξε, επειδή δεν με έπιασε ποτέ η αστυνομία δεν κατάλαβα πως εννοείτε με συνέλαβε.

«Πιάνει με η αστυνομία» σημαίνει ενδεχομένως «συλλαμβάνει», αλλά ενίοτε η αναφορά είναι για δευτερεύουσας σημασίας, σε σχέση με την υπόθεσή μας, αδικήματα, όπως λ.χ. η παραβίαση του ορίου ταχύτητας.

Οι γλωσσολόγοι γνωρίζουν εδώ και καιρό ότι οι ακροατές αντιδρούν υποκειμενικά στις πολυάριθμες πτυχές της ομιλίας ενός προσώπου. Οι ακροατές αποδίδουν τα διαφορετικά είδη των κοινωνικών/ψυχολογικών ιδιοτήτων ενός ομιλητή σε σχέση με τη διάλεκτό του, το ύφος, και την ποιότητα της φωνής του. Οι διάφορες πτυχές της ομιλίας ενός μάρτυρα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο σχηματισμό της εντύπωσης που έχουν οι δικαστές για τους μάρτυρες. Είναι κλισέ –που δηλώνεται ξεκάθαρα και από το νόμο– ότι ενώπιον του νόμου είναι όλοι ίσοι, ανεξαρτήτως φυλής, θρησκείας, φύλου. Όμως, δυστυχώς, η έρευνα έχει δείξει το αντίθετο. Ποικίλοι μηχανισμοί παρεμβάλλονται μεταξύ του πώς πρέπει να απονέμεται η δικαιοσύνη και πώς απονέμεται τελικά. Όσον αφορά τη γλώσσα, η έρευνα –κυρίως στις ΗΠΑ, αλλά και αλλού– έδειξε ότι διάφορα γλωσσικά χαρακτηριστικά καθορίζουν και τον τρόπο υποδοχής του μάρτυρα.

Πολλές μελέτες, λοιπόν, έχουν διαπιστώσει ότι οι ακροατές αντιδρούν υποκειμενικά έναντι των ομιλητών, ανάλογα με τη διάλεκτο που χρησιμοποιούν. Μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί στις ΗΠΑ κατέδειξαν την προτίμηση τόσο των μεγάλων ομάδων του πληθυσμού, όσο και των μειοψηφιών υπέρ της Κοινής Αγγλικής (standard) σε σχέση με την Αγγλική των μαύρων (Black Vernacular English) (Tucker και Lambert 1969), και τα Μεξικανοαμερικάνικα Αγγλικά (Ryan και Carranza 1977).

Η γενική διαπίστωση ότι οι ακροατές προβαίνουν σε αξιολογικές κοινωνικές/ψυχολογικές κρίσεις σε σχέση με τους ομιλητές τεκμηριώνεται από πολυάριθμες μελέτες που διεξήχθησαν σε γλωσσικές κοινότητες, όπου ομιλούνται περισσότερες από μια γλώσσες.

Οι διαλεκτικές και διαγλωσσικές διαφορές, οι διαφορές σε επίπεδο προφοράς δεν είναι, πάντως, οι μόνες λεκτικές παραλλαγές που έχουν επιπτώσεις σ' αυτές τις εκτιμήσεις, που αφορούν αξιολογήσεις ενός ακροατή της προσωπικότητας ενός ομιλητή.

Το ύφος, ακόμα και δευτερεύουσας σημασίας λεκτικοί χειρισμοί, όπως η ποιότητα της φωνής και η απουσία ευγλωττίας έχουν επιπτώσεις στις κρίσεις των ακροατών για τους ομιλητές. Κατά συνέπεια, έχει διαπιστωθεί ότι ο δυναμισμός στο ύφος, η γρήγορη ομιλία, η σχετική απουσία δυσκαμψίας στο λόγο, όπως οι μικρές διακοπές και οι επαναλήψεις, και η "κανονική" ποιότητα φωνής συσχετίζονται θετικά με τις υψηλότερες εκτιμήσεις σε ιδιότητες όπως η ικανότητα, η κυριαρχία, και ο δυναμισμός.

Ανάλογοι συσχετισμοί άρχισαν να γίνονται σε σχέση με τη γλώσσα και το νόμο. Διάφοροι ερευνητές έχουν εξετάσει το ρόλο της ποιότητας της φωνής, το μήκος και τη συχνότητα των μικρών διακοπών, τα γλωσσικά ολισθήματα, τις παραλείψεις, τις επαναλήψεις κ.λπ. στις αντιλήψεις των ένορκων σχετικά με τη λήψη αποφάσεων.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η εργασία του O'Barr (Conley, O'Barr & Lind, 1978) και των συναδέλφων του που κατάφερε να απομονώσει διάφορα στοιχεία της ομιλίας των μαρτύρων και να καταδείξει με ποιο τρόπο αυτά επηρεάζουν όσους λαμβάνουν τις αποφάσεις, όπως είναι οι ένορκοι.

Η διαπίστωση ότι όσοι καταθέτουν χρησιμοποιώντας ένα περισσότερο αφηγηματικό ύφος αξιολογούνται θετικότερα από αυτούς οι οποίοι καταθέτουν με ύφος αποσπασματικό, θέτει το ερώτημα κατά πόσον τα είδη των γλωσσικών αλλαγών που πραγματοποιούνται τακτικά από τους διερμηνείς των δικαστηρίων ασκούν οποιαδήποτε επίδραση στον τρόπο με τον οποίο θα αξιολογηθεί εν τέλει το ύφος του μάρτυρα.

4. Γλωσσικοί δείκτες της δύναμης

Εφορμώμενοι από τη συζήτηση για τη γλώσσα και το γένος, ιδιαίτερα η Lakoff (1975), αλλά και άλλοι ερευνητές, απομόνωσαν τελικά τις λεκτικές ιδιότητες που παρουσίαζαν τους ομιλητές να ασκούν περισσότερη ή λιγότερη επίδραση στους ακροατές. Οι ιδιότητες που προκαλούν ισχυρότερη επίδραση περιλαμβάνουν:

- Ηχηρότητα
- Ποικιλία στην προσωδία
- Επανάληψη
- Σιωπηλές μικρές διακοπές παρά διακοπές με επιφωνήματα (εε, μμ)
- Λεκτικές παρεμβάσεις στο λόγο των άλλων
- Απουσία χρήσης εκφράσεων συμφωνίας
- Ευγλωττία
- Συνοχή

Οι λεκτικές ιδιότητες που μπορούν να κάνουν τους ομιλητές να φανούν λιγότερο ισχυροί είναι:

- Αοριστολογίες
- Δισταγμός
- Αβεβαιότητα (συνδέεται με συχνή υποβολή ερωτήσεων)
- Χρήση «κύριε», «κυρία».
- Ενισχυτικά επιρρήματα («κατηγορηματικά όχι», "σίγουρα": πρβ. «τον είδα σίγουρα» σε σχέση με «τον είδα»).
- Χρόνος (στη λιγότερο ισχυρή ομιλία χρειάζεται περισσότερος χρόνος για να ειπωθούν τα ίδια πράγματα).
- Ηπιότητα στην έκφραση/μετριασμός («θα σας πείραζε αν...», «λυπάμαι αν σας ενοχλεί»).

Τα χαρακτηριστικά αυτά καθίστανται ιδιαίτερα σημαντικά τόσο εντός του δικαστηρίου, όσο και κατά την αστυνομική ανάκριση, γιατί οι ισχυροί ομιλητές είναι πιθανότερο να είναι σε θέση να ασκούν έλεγχο στην ομιλία, ενώ οι λιγότερο ισχυροί καθίστανται λιγότερο πειστικοί ως μάρτυρες. Μια μεγάλου μεγέθους και σπουδαιότητας μελέτη διεξήχθη στο Πανεπιστήμιο του Ντιούκ για να ερευνηθεί τα αποτελέσματα τέτοιων λεκτικών ιδιοτήτων στα πλαίσια του νόμου. (Conley, O'Barr, και Lind 1978; Lind και O'Barr 1979 και O'Barr 1982).

Δεκαπέντε μικρά τμήματα από ομιλία δικαστηρίου καταγράφηκαν για να ενισχύσουν κάθε φορά διαφορετικά από τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά. Χρησιμοποιήθηκαν 2 ηθοποιοί, ένας άντρας και μια γυναίκα που μίλησαν και στις δύο εκδοχές της μαρτυρίας (μια για την ισχυρή εκδοχή και μια για την αδύναμη- (συνολικά 4 ταινίες).

Στην πρώτη μελέτη, οι ταινίες παίχτηκαν στους φοιτητές, και εντός ενός τυποποιημένου κοινωνικού-ψυχολογικού πλαισίου, κλήθηκαν να συμπληρώσουν τις κλίμακες εκτίμησης σχετικά με τις φωνές. Οι κλίμακες εκτίμησης ήταν:

- ικανός, ευφυής, προσοντούχος
- συμπαθητικός
- αξιόπιστος
- ισχυρός, δυνατός, ενεργός
- πειστικός

Η διαφορά μεταξύ της «ισχυρής κατάθεσης» και της «ασθενούς κατάθεσης» υπήρξε στατιστικά σημαντική ($p < .05$) και για τα δύο φύλα σε όλες τις διαστάσεις αξιολόγησης. Ενώ όλες οι διαστάσεις έχουν επιπτώσεις στον τρόπο που αξιολογείται η κατάθεση, οι διαστάσεις που έχουν τις ισχυρότερες επιπτώσεις είναι η «εμπιστοσύνη» και η «πειστικότητα». Φαίνεται, λοιπόν, πως η συμπεριφορά των μαρτύρων στην

πρωτοβάθμια πραγματικότητα (αυτήν των δικαστηρίων) έχει επιπτώσεις στις αντιλήψεις για τη δευτεροβάθμια πραγματικότητα, την περιγραφή των γεγονότων κατά την προσφυγή στο δικαστήριο.

Ανάλογες έρευνες έγιναν από τον O'Bagh και άλλους και γύρω από άλλες παραμέτρους που συνθέτουν την ισχυρή και ασθενή κατάθεση όπως η συνοχή, αλλά και με φαινόμενα όπως η υπερβολική ακριβολογία (*Over-elaboration*).

Σε μια ανάλογη δική μας έρευνα, χρησιμοποιώντας όμοια μέθοδο παίξαμε δύο κασέτες σε 45 δικηγόρους και νομικούς λειτουργούς –τους οποίους συναντήσαμε σε διαδοχικές φάσεις- (οι δικαστές δεν δέχθηκαν να συμμετάσχουν στο πείραμα) 24 άντρες και 21 γυναίκες, χρησιμοποιώντας την εξής κλίμακα:

- Πείθει
- Είναι ειλικρινής
- Είναι ικανός
- Είναι ευφυής
- Είναι αξιόπιστος

Στις δύο ταινίες ο άντρας και η γυναίκα μάρτυρας έδιναν κατάθεση –με βάση το υλικό και τις καταθέσεις που υπάρχουν στην υπό εξέταση δίκη φόνου- χρησιμοποιώντας διαλεκτικούς τύπους, ενώ στις άλλες δύο ταινίες χρησιμοποιούσαν την Κοινή. Τα αποτελέσματα συνοψίζονται στον πίνακα.

Πίνακας 1. Μέσος όρος εκτιμήσεων των μαρτύρων που χρησιμοποιούν τη διάλεκτο

	Γυναίκα	Μάρτυρας	Άντρας	Μάρτυρας
	Κοινή (SMG)	Διάλεκτος	Κοινή (SMG)	Διάλεκτος
Πειθώ	3.00	1.65	3.52	2.09
Αξιοπιστία	3.70	1.88	4.24	2.86
Ικανότητα	2.61	0.85	2.44	0.18
Νοημοσύνη	2.57	0.23	1.80	0.18
Εμπιστοσύνη	3.04	1.65	3.48	2.00

5. Συζήτηση

Όλες οι διαφορές μεταξύ της κατάθεσης όπου χρησιμοποιείται η Κοινή και της κατάθεσης που χρησιμοποιείται η Διάλεκτος είναι στατιστικά σημαντικές ($p < 0.5$) και για τα δύο φύλα. Εξάιρεση αποτελεί ο δείκτης για την «εμπιστοσύνη», αφού φαίνεται πως εδώ λειτουργεί το αφανές κύρος (*covered prestige*) της διαλέκτου, το οποίο εκφράζει έναν πιο ανεπιτήδευτο τρόπο ομιλίας, πιο «φυσικό» και επομένως πιο αυθεντικό. Το στοιχείο αυτό χρήζει περαιτέρω διερεύνησης, γιατί ενδεχομένως ο διαλεκτικός ομιλητής που εμφανίζεται ως άδολος και απλοϊκός να τυγχάνει της ευνοϊκής μεταχείρισης του δικαστηρίου και επομένως σ' αυτήν την περίπτωση η χρήση της διαλέκτου να αποτελεί πλεονέκτημα.

Το πείραμα, πάντως, καταδεικνύει ότι η χρήση ή απουσία της Διαλέκτου εκ μέρους αυτού που δίνει την κατάθεση έχει επιπτώσεις στο πόσο ευνοϊκά γίνεται δεκτός ο μάρτυρας. Με άλλα λόγια, η συμπεριφορά κατά την πρωτοβάθμια πραγματικότητα

μπορεί να έχει επιπτώσεις στην απεικόνιση και την αντίληψη για τη δευτεροβάθμια πραγματικότητα.

Γενικά, από το σύνολο των μελετών καταδεικνύεται πως η συμπεριφορά στην πρωτοβάθμια πραγματικότητα μπορεί να έχει επιπτώσεις στην απεικόνιση της δευτεροβάθμιας πραγματικότητας. Οι μελέτες καταδεικνύουν πως οι μεταβλητές στη γλωσσική συμπεριφορά στην αρχική πραγματικότητα έχουν επιπτώσεις στην αξιοπιστία.

Τέτοιου είδους πορίσματα οδηγούν στο συμπέρασμα πως μάρτυρες οι οποίοι χρησιμοποιούν τον ασθενή τρόπο κατάθεσης γίνονται λιγότερο πιστευτοί, ενώ η θέση τους είναι ακόμα δυσχερέστερη αν είναι οι ίδιοι κατηγορούμενοι.

Ιδιαίτερα μάλιστα στα χέρια του νόμου η γλωσσική συμπεριφορά έχει πολύ άμεσες, πρακτικές συνέπειες, τις πιο φανερές ενδεχομένως από το φάσμα στο οποίο αναπτύσσεται η εξουσιαστική δύναμη της γλώσσας.

References

- Blommaert J. (2006). *Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Conley, John M.; O'Barr, William and Lind, E. Allan (1978). "The Power of Language: Presentational Style in the Courtroom." *Duke Law Journal*, 1375-1399.
- Coulthard, M., Johnson, A. (2007). *An Introduction to Forensic Linguistics. Language in Evidence*, London and New York: Routledge.
- Danet, B. (1980). "Baby" or "Fetus"? Language and the Construction of Reality in a Manslaughter Trial, *Semiotica La Haye*, vol. 32, 3-4, 187-219.
- Eades, Diana (2008). *Courtroom talk and Neocolonial Control*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. London/New York: Longman.
- Gibbons, J. (2003). *Forensic Linguistics: An Introduction to Language in the Justice System*, Blackwell.
- Goody, Esther N. (1978). *Questions and Politeness: Strategies in Social Interaction*. Cambridge, London, New York: Cambridge.
- Jacquemet, Marco. (1996). *Credibility in Court: Communicative Practices in the Camorra Trials*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lakoff, Robin (1975). *Language and Woman's Place*. New York: Harper & Row.
- Lind, E. Allan and William M. O'Barr (1979). "The Social Significance of Speech in the Courtroom." Howard Giles and Robert St. Clair. (eds) *Language and Social Psychology*. Baltimore / Oxford: University / Basil Blackwell, pp 66-87.
- Loftus, E. (1979). *Eyewitness Testimony*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- McMenamin, Gerald R. (2002). *Forensic Linguistics: Advances in Forensic Stylistics*, London/New York: CRC Press LLC..
- O'Barr, William M. (1982). *Linguistic Evidence: Language, Power, and Strategy in the Courtroom*. New York: Academic Press.
- Olsson, J. (2008). *Forensic Linguistics: An introduction to Language, Crime and the Law*. London and New York: Continuum.
- Ryan, E.B. and M.A. Carranza. (1977). "Ingroup and Outgroup Reactions toward Mexican American Language Varieties." Howard Giles. (ed.) *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*. London: Academic.
- Shuy, Roger W. (1998). *The Language of Confession, Interrogation, and Deception*. Thousand Oaks, CA. & London: SAGE Publications.
- Tucker, G. R. and W. E. Lambert. (1969). "White and Negro Listeners' Reactions to Various American English Dialects." *Social Forces*, 47:463-468.